

מובא במשנה מקרה בו אדם מצווה להביא גט לאשתו או שטר שחרור לעבדו, ועד שהגיע השליח, מת המשלח וכך לשונה (שם יג.):

האומר תנו גט זה לאשתי, שטר שחרור זה לעבדי, ומת - לא יתנו לאחר מיתה. תנו מנה לאיש פלוני, ומת - יתנו לאחר מיתה.

נחלקו האמוראים האם מדובר באדם גוסס או באדם בריא, שהרי המשנה לא פירטה. מצד אחד המשנה מדברת על אדם שמת, ואולי סביר להניח שיותר גוססים מתיים מאנשים בריאים. אך הצד השני הוא מגיע בדיוק לשון המשנה "תנו" ברבים ולא "תן" ביחיד, וזה לשון הגמרא (שם):

א"ר זביד: לעולם בבריא, וכדוב הונא אמר רב, דאמר רב הונא אמר רב: מנה לי בידך תנהו לו לפלוני, במעמד שלשתן - קנה.

ישנו דין "מעמד שלושות" כלומר, א. המלווה ב. הלווה. ג. מקבל המתנה. המלווה מצווה על הלווה להחזיר את הכסף למקבל המתנה. אפילו אם מת המלווה, חייב הלווה להביא את הכסף למקבל המתנה, כי ההוראה נתנה במעמד שלושות (כך גם בגט).

הגמרא מבארת שטעם הדבר הוא שבתחילת ההלוואה הלווה 'נעשה כאומר למלוה בזמן קבלת הכסף הריני משועבד לך ולכל מי שיבוא מחמתך'. הגמרא מקשה שאין זה יכול להיות, שהרי המשעבד הבא מחמת המלווה לפני שהוא בכלל נולד לא יכול לגבות- משום שאין אדם מקנה דבר שאינו בעולם כלל.

ע"כ מביאה הגמרא תירוץ אחר: שהלווה משתעבד למקנה (החדש) בהנאה של שינוי מעמד ההלוואה, ממלוה ישנה- למלוה חדשה (וכך יותר נוח לדחות את זמן הפרעון רש"י ד"ה בההיא). אך הגמרא מקשה שאם היה מקבל המתנה אדם קשים שגובים מיד, אזי אין כאן הנאה! ונתת דברך לשיעורין!

ע"כ מגיעה הגמרא למסקנה שהלכה זו היא אחת משלושת ההלכות שללא טעם, וזה לשון הגמרא (יד.):

הני תלת מילי שוניהו רבנן כהלכתא בלא טעמא: חדא, הא. ואידך, דאמר רב יהודה אמר שמואל: הכותב כל נכסיו לאשתו - לא עשאה אלא אפיטורפא. ואידך, דאמר רב חנניא: המשיא אשה לבנו גדול בבית - קנאו.

מהי ההלכה בלא טעם? כך מבאר רש"י את המושג (ד"ה כהלכתא):

כאילו קבלה משה הלכה מסיני שאין צריך לתת בה טעם.

כלומר, 'כהלכתא בלא טעמא' כאלו ההלכה מקובלת מסיני, ואין צריך לתת בה סיבה. אמנם המעיין בסוגיא יוכל לתת טעם לכל אחת מההלכות (עפ"י התוס' ד"ה כהלכתא):

- הלווה מעביר כסף למקבל המתנה ע"י המלווה, והטעם שיש זכייה ב"מעמד שלושתם" הוא מפני שלא יצטרך לטרוח לעשות קניינים.
- הכותב כל נכסיו לאשתו ולא השאיר לאף אחד בלום, פסקו חכמים שהיא רק אחראית על החלוקה. וטעם הדבר, משום שאין דרך בני אדם לעשות כן אלא לדאוג גם לצאצאיו.
- המשיא אשה לבנו והביא לו בית ופינה משם הכל, אזי הבן קנה את הבית. וטעם הדבר, משום שאב מסיר את כל חפציו מהבית שבנו גר שם, אנו סומכים שהאב מעביר את הבית לרשותו.

הרמב"ם מבאר מדוע אמרו חכמים שאין לה טעם, שהרי רואים מדברי התוספות שיש סיבה טובה לכל הלכה! ואלו דבריו (מכירה פ"ו ה"ח):

היו עומדים שלשתן ואמר לו מנה שיש לי בידך בין פקדון בין מלוה תנהו לזה, קנה לוי, ואין אחד משלשתן יכול לחזור בו, ודבר זה אמרו חכמים שהיא הלכה שאין לה טעם לפיכך אין למדין ממנה לדין אחר.

כלומר, כל המטרה שאין עיסוק בטעם הוא מפני שיש דבר ייחודי בהלכה הזו, ואין אפשרות ללמוד ממנה לדין אחר. רבי צדוק הכהן מלובלין מבאר שאותם ההלכות נאמרו ע"י משה רבינו ע"י פלפול, מה שאין כן הלל"מ שנתנה ללא פלפול.

ננסה בענ"ד לבאר מדוע דווקא הלכה זו נתנה בלא טעם וסיבה נגלים. הרמב"ם מבאר "שאין אחד משלשתן יכול לחזור בו" ויש לעיין מדוע מציינים את שלושתם, הרי שמקבל המתנה יכול לעשות מה שהוא רוצה במתנה! ועוד שהיה צריך לומר, ואין המלווה או המפקיד יכולים לחזור בהם!

עוד יש לעיין, שאם המלווה אמר למפקיד בפני שלושתם הרי יש כאן גמירות דעת! וא"כ למה לא נותנים לו לחזור בו?

נראה לענ"ד שיש כאן עומק רב ביחס לקניינים. ישנו קשר עצמי בין הקניינים לבעליו, שהרי בת קול ומכריזה קודם יצירת האדם "שדה פלוני לפלוני". ומסביר ר' צדוק בצדקת הצדיק את סוד הדברים כך (אות פו):

כל מה שהוא מקנין האדם, אשתו ובניו עבדו ואמתו שורו וחמורו אהלו וכספו וזהבו וכל אשר לו הכל הוא משורש נפשו.

כלומר, כל קנייניו של האדם הם משורש נפשו. ע"כ גם מה שהקנו לו במעמד אותם שלושה שותפים שבקניין, הינו קניין עצמי השייך לשורש נפשו. קניין זה מתחיל מלמטה, שאותו מלווה רוצה להעניק לצד השלישי. והפלא שהוא לא יכול לחזור בו, מפני שהשלושה יצרו קשר עצמי של הקניין עם המקבל! ע"כ גם אם יתחרט המלווה, ויביא טעם וסיבה להתנגדותו זוהי הלכה "ללא טעם". כלומר, הטעם והסיבה החיצוניים, לא יפרידו דבר שקשור באופן עצמי אל המקבל הקניין!

אולי הרמב"ם הדגיש, שאין אחד משלושתם יכול לחזור בו, אפילו מקבל המתנה! מפני שהקניין הנ"ל חייב לעבור דרכו, משום שהוא משורש נפשו.